

EDEBİ TÜR OLARAK OTOBİYOGRAFİ VE İKİ ÖRNEK

Doç. Dr. Nuran ÖZYER*

Edebiyat Biliminin tiyatro, şiir, nesir gibi ana dalları dışında yan dallarından sayılan, kurmaca gerçeklikten çok gerçek gerçekliği içeren, kişisel anılara ve yorumlara dayanan otobiyografinin geçmişi, kelimenin kullanımından daha da eskilere, Antik çağa kadar uzanmaktadır.

Hippo'lu Aziz Augustinus'un din değiştirmesini anlattığı *Confessiones* (İtiraflar) adlı kitabı, otobiyografi türünün ilk yazılı örneği olarak kabul edilir. Goethe'nin "Dichtung und Wahrheit - Şiir ve Hakikat" adlı eseri ile Jean Jack Rousseau'nun "İtiraflar" adlı eseri Alman ve Fransız edebiyatlarının dünyaca ünlenmiş otobiyografilerindedir.

Otobiyografi türünün en önemli özelliği, konusunun kurmaca olmayıp, kişinin öz yaşamı ve bu yaşam öyküsünün başkası tarafından değil de, kişinin bizzat kendisi tarafından yazılmasıdır. Böylece otobiyografide, bilinen özne, bilinmesi gereken nesneyi oluşturur.

Otobiyografi türünün geçmişine bakıldığında, kişiyi kendi yaşam öyküsünü yazmaya iten nedenin, kendisini haklı çıkartma

*. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

isteği olabileceği gibi, kişinin yaşamında önemli bir değişime yol açmış, düşünsel, dinsel ya da duygusal bir çatışma da olabilir. Hatta tarih ve kamuoyu karşısında hesaplaşmak ya da gelecek kuşaklara bir çeşit ders vermek de otobiyografi yazının başlıca nedenlerindedir. Kişinin seyahat anılarını, hatta aşk deneyimlerini aktarmak için yazılmış olan otobiyografiler bile vardır.

Otobiyografi yazarı tarafsız olamaz. Geçmişteki olayları anlatırken, mutlaka kendi kişiliğini, yorumunu da yansıtır. Otobiyografi, kişinin kendisini, değer yargılarını, belli dönemlerde nasıl olduğunu sunar okura. 50 yaşındaki bir kişinin otobiyografisiyle 30 yaşındaki bir kişinin otobiyografisi arasında fark vardır.

Otobiyografi yazarı, yaşamının ve kimliğinin gerçekliğini yaşamındaki evrelerde arar ve olaylara objektif bakamaz. Otobiyografinin gerçekliği, Anlatıcı Ben ile sıkı sıkıya bir ilişki içindedir. Otobiyografi türünde anlatılan gerçeklik, tartışma götürmez. Hafıza ve anılar, otobiyografi yazarının başvurduğu ana kaynaktır. Bazı olaylar hafızada tam yerleşmiş, bazıları ise unutulmuştur. Yazar geçmişini anlatır, gelecek ile ilgili ise sadece tahminlerde bulunabilir. Ayrıca geçmişi ile ilgili herşeyi de yazmak zorunda değildir. Bundan dolayı, anlatacağı öyküye belli bir çerçeve çizer ve bu çerçeve içinde gerçeğe uymak zorundadır. Yani konu seçimi ve düzenlemesi yazarın keyfine bağlı değildir.

Yazarın gerçeğe uyma çabasına karşın, yine de yanlış hatırlamalara, yanlış anlatıma rastlanabilir. İşte bu yüzden, otobiyografi yazarının nesnellik iddiası yoktur. Otobiyografide hatırlayan BEN ile hatırlanan BEN arasındaki ilişkide bu tür yanlışlıklar ve hatalar kısmen de olsa affedilir.

Otobiyografi türünün anlatım şekli, 1. tekil şahıs olan Ben - Anlatım şeklindedir. O - Anlatım ya da Biz - Anlatım şekli çok ender görülür. Ayrıca olayların anlatımında kronolojik bir anlatım düzeni de şart değildir. Kesin bir SON da söz konusu olamaz, geçici bir SON ve gelecek için yeni bir hazırlanmış söz konusudur.

Otobiyografinin bir başka özelliği de, yazarının yaşadığı devri yansıttığı için, bir tür tarih, kültür ve gelenekler belgeseli, bir çağ ve toplum panoraması olma özelliğini taşımasıdır.

Edebiyat Biliminde otobiyografi genel olarak "ANI", "GÜNCE", "OTOBİYOGRAFİK ROMAN" türü ile çok sıkı bir ilişki içindedir. Bu türler arasında kesin bir sınır çizmek, edebiyat bilimcileri için çoğu kez imkansızlaşırsa da, yine de otobiyografi kendisiyle çok yakın akrabalık içinde bulunan bu türlerden nüans farklarıyla da olsa ayrılır. Şöyle ki:

"OTOBİYOGRAFİ ile ANI'yı Alman Edebiyat Bilimcileri, yazarın belli bir statü belli bir kimlik kazanması ölçütüyle birbirinden ayırırlar. Oluşumu konu alan, öz yaşam öyküsüyken, adam olmuş kişinin başından geçenleri, daha doğrusu kendisinin önemli bir rol üstlendiği olayları anlatması anıdır. Anı türünde bir eserde kurguyu anlatılan olayların gelişimi belirler, oysa otobiyografide kurgu, hayatın evreleriyle oluşturulur. Nesnellik anı yazarı için ulaşmaya çalıştığı bir idealdir." ¹

"Anı" yazarı genelde geçmişini hatırlar ve bu geçmişi olduğu gibi anlatır, hatta çoğu kez onunla hesaplaşır. Geçmişini hatırlarken, özel yaşamını değil de, örneğin meslek yaşamını, toplum içinde yüklendiği rolü anlatır. (Anı yazarları genelde politika, savaş, serüven adamlarıdır).

Otobiyografi yazarı da belki aynı şekilde davranır, ama onun nesnel olmak gibi bir kaygusu yoktur. Onun için önemli olan, yaşamının evreleri ve o evreler içinde kendisidir.

Anı türünde, kişinin çevresi ile olan ilişkileri çok daha fazla önem taşır, dış olaylara daha çok yer verilir. Oysa otobiyografi yazarı kendi varlığının gizli kalmış yönlerini araştırır. Öz yaşam öyküsünü yazmasının bir nedeni de budur zaten.

"GÜNCE" ile "OTOBİYOGRAFİ" arasındaki en önemli fark ise, "otobiyografinin sağlam düzenlerin insanını, güncenin ise sürekli arayış içinde olan sorunlu insanı okura sunmasıdır." ²

Günce, daha uzun zaman dilimlerinde tutulur, yazılara tarih konur, yazılar çoğu kez kısa ve düzensiz notlar şeklindedir.

Yazar, güncede kendi içine, geriye döner, geçmiş yıllara, o güne kadar olan yaşamına bir göz atar.

Güncede bütün ile birlik olmak zorunluluğu yoktur. Günce yazarı anlattıklarını, gündelik ve sıcağı sıcağına aktarır okura. Güncede, Anlatıcı Ben Anlatılan Ben'den çok uzaktadır. G. Misch'in de belirttiği gibi, otobiyografiyi kişisel yaşamın bir sentezi, güncelyi ise kişisel yaşamın analizi olarak kabul edebiliriz.³

"OTOBİYOGRAFİK ROMAN" ile "OTOBİYOGRAFİ" arasındaki en belirgin fark ise, yazarın yaşam öyküsünü "roman" olarak nitelendirmesinde yatar. Artık gerçek ögeler geri plana itilmiştir, kurmaca gerçeklik ile gerçek gerçeklik içiçedir; yazar kendi içine kapalı, yepyeni bir dünya kurar otobiyografik romanda.

Alman Edebiyat Bilimcileri, çoğu kez bu türlerin hepsi için "Anı Edebiyatı" terimini kullanırlar. Görüldüğü gibi, hepsinin ortak yanı, yazarlarının kendi yaşam öykülerini, yaşadıklarını genellikle okuru yanıltmayacak bir biçimde ve dikkatle anlatmalarıdır.

Otobiyografi yazarı yaşam öyküsünü yazarken, Anı, Günce gibi türleri belge olarak kullanır, bu belgeler onun gerçeğe daha yakın olmasını sağlar.

Batı Edebiyatlarında Anı, Günce ve Otobiyografi türünde yazılı örnekler oldukça fazla. Üstelik bu türlerin edebiyat bilimindeki önemi giderek artmakta. Kurmaca gerçeklikten çok, gerçek gerçekliği okumayı yeğleyen okur sayısı da.

Otobiyografi türünde batı Edebiyatlarından vermek istediğim örnek, günümüz Avusturya Edebiyatının ünlü kadın yazarlarından Barbara Frischmuth'a ait. Bir süre Türkiye'de de yaşayan, Türk kültürüne ilgi duyan ve türkçeye çevrilen eserleriyle artık Türk okuruna yabancı olmayan Barbara Frischmuth'un 1991 yılında yayınlanan "Wassermaenner" adlı kitabının 200 - 256 sayfa-

ları arasında yer alan "Über mich - Kendi Hakkımda" adlı yazısı, otobiyografinin edebi tür oluşunun en güzel kanıtı.

Kitapta ayrıca Frischmuth'un otobiyografisinin arkasında, Hans Haider tarafından yazılmış, Frischmuth hakkında biyografi niteliğinde bir yazı var.

Frischmuth'un otobiyografisinin en önemli özelliği, ayrı bir kitap şeklinde olmayıp, kısa oluşu ve bu nedenden ötürü detaylara inilmeyişi. Ayrıca yazarın 51 yıllık yaşam öyküsünü 56 sayfada anlatırken, biçim kaygusunu dışlamayı da bir diğer önemli özellik.

Yazar, doğumundan 1991 yılına kadar olan yaşam öyküsünü, 14 bölümde ve değişik başlıklar altında toplamış.

Anlatılan Ben'in yaşam öyküsü anlatılırken, iki farklı anlatım katmanı kullanılmış: Birincisi, yazarın geçmişteki yaşantısını işleyen "geçmiş zaman"; ikincisi, yazarın genel olarak belli konular hakkındaki düşüncelerinin işlendiği "şimdiki zaman". Bu iki anlatım katmanı, ustalıkla birbirleriyle monte edilmiş.

"Kendi Hakkımda" başlığını taşıyan ilk bölüm, yazarın yaşamının ana çizgilerle kısa öyküsü. Eserlerinde genel olarak yazarlık mesleği - kadın olmak ve annelik arasındaki ilişkileri irdeleyen Frischmuth, otobiyografisine yine bu konuda içine düştüğü anlaşmazlıkla başlıyor:

"Kendi kendimle hala ben kadın yazar mıyım, yoksa yazan bir kadın mıyım konusunda anlaşmaya varmış değilim. Şöyle diyelim: Ben bir yazarım." (S. 200). "İlk kitabım 21 yıl önce yayınlandı, oğlum 16 yaşında. İlk evliliğimde koşan birinin eşiydim ve bu evlilik sırasında bir köyde, 40 at, 3 köpek, 1 eşek, 1 keçi ve bir sürü kedi ile birlikte bir harada yaşadım. Yazılarımda bir sürü hayvan oluşunun nedeni belki bundandır. Şimdi ise aynı zamanda psikiyatrist olan bir nörolog ile evliyim. Onunla sürekli insanlar hakkında konuşuyoruz." (S. 201 - 202)

Otobiyografinin birinci, ikinci, dördüncü ve yedinci bölümlerinde yazar, geçmiş yıllarını, çocukluğunu, gençliğini ve okul yıllarını anlatıyor:

"Göl kıyısında bir kasabada doğdum. Bundan dolayı erken yaşta yüzmeyi öğrendim. Çocuk bakkılarıyla yetiştiğim için de erken yaşta ortadan kaybolmayı öğrendim. Annem önceleri otel, daha sonra da restaurant işletti. Bütün gün çalıştığı için, kendime hep klasik anlamda bir annem olsun istedim. Ama babam savaşta öldüğü için, aileyi geçindirmek ona düşmüştü." (S. 202)

Otobiyografinin diğer bölümleri, yazarın akıcı ve sanatlı bir anlatımla kaleme aldığı, örneğin sevdiği kitaplar, etkilendiği yazarlar, Avusturya hakkında düşünceleri ya da genelde edebiyat hakkındaki düşüncelerini kapsıyor:

"Çok eskiden, çocukken, genç bir kızken, okumadan yaşayamazdım (yaşamak istemezdim). Bugün de sanırım yazmadan yaşayamam. Edebiyat benim için bir yaşam biçimi... Edebiyat benim için, dünya ile ilişki kurabildiğim canlı bir araç.... Mecbur olduğum için ve başka insanlar beni ilgilendirdiği için yazıyorum". (S. 219 - 220)

Yazar otobiyografisinin dokuzuncu bölümünde vatan kavramını irdeleyip, şöyle diyor:

"Benim için şehir, İstanbul demek. Ya vatan? Avusturya mı? Bunun üzerinde ne kadar düşünürsem, dairede o denli daralıyor. Benim için en makul vatanseverlik, lokalize olmuş vatanseverliktir." (S. 229)

Okur, yaşam öyküsünü anlatırken, yazarlığı elinden bırakmayan Frischmuth'un, hem geçmişi ve kendisi, hem de edebiyat yaşamı hakkında bilgi sahibi oluyor:

"Edebiyat kendisini yazdığım ve okuduğum süreçte kendi gerçeklerini yaratıyor, içinde hareketin her türlü mümkün. Uzlaşmanın kalitesi, onun

gerçekliğini kendi gerçekliğimle birleştirebilmeme bağlı". (S. 222)

Frischmuth'un otobiyografisinin son bölümü olan "Yaşlanmak" da, bir adam ve kadının pazar günü bir müzeyi ziyaretleri anlatılıyor. Yaşlanmak kelimesinin sık sık tekrarlandığı, sembol değerini taşıyan, yaşlılığın irdelendiği bu son bölümde yazar, açık bir son seçmiş. Bu yaşlı çift, herhangi bir çift olabileceği gibi, kendisi ve eşi de olabilir.

Frischmuth'un otobiyografisi, okurken zevk alınan bir öykü sanki. Öyle bir öykü ki, içinde yazarın yalnız geçmişteki yaşamının değişik evreleri değil, yazarlık ve edebiyat ilişkilerinin sanath bir anlatımla derin boyutlarda irdelenmesi de söz konusu. Ayrıca, yazarı ve eserlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olacağı da, inkar edilmeyecek bir gerçek.

Günümüz Türk edebiyatında otobiyografi türünde yazılmış eserlere maalesef çok fazla rastlanmıyor. Yazarlarımız, nedense bu türle fazla ilgili değiller.

Aziz Nesin'in "Böyle Gelmiş Böyle Gitmez" adlı iki ciltlik kitabı, hem Anı ve Otobiyografi türlerinin ne kadar yakın ilişkide olduklarının, hem de edebi bir tür olarak otobiyografinin sosyo tarihsel ve politik bir belge olarak da günümüz Türk edebiyatının bu alandaki boşluğunu dolduran en güzel örneklerinden biri.

Yazarın "Anı" olarak nitelendirdiği, birinci cildinin ilk olarak 1966, İkinci cildinin de 1976 yılında yayınlandığı kitaplardan 450 sayfalık birinci kitap, Aziz Nesin'in hatırlayabildiği ilk yaşantısından başlayarak, annesinin ölümüne, kendisinin 13 yaşına kadar olan dönemini kapsayan öz yaşam öyküsünün birinci bölümünü oluşturmakta olup, "YOL" alt başlığını taşıyor; 511 sayfalık, yazarın 13 yaşından liseye gidene kadar olan dönemini anlattığı ikinci kitabının alt başlığı ise "YOKUŞUN BAŞI".

Birinci katabına "Annesinin Anısına", ikinci kitabına ise "Babasının Anısına" yazdığı birer şiirle başlayan yazarın, ailesini, çocuk-

luk dönemini, okul yıllarını, öğretmenlerini, arkadaşlarını, komşularını anlattığı iki ciltlik otobiyografisi, hem bir edebiyat ürünü hem de o yılların Türkiye'sinin panoramasını veren tarihsel bir belge olma niteliğini taşıyor.

Yazar, kitabın birinci cildinde yaşam öyküsünü kaleme almasının nedenlerini şöyle açıklıyor:

"Bir değeri olduğu için yazmadım bu anıları. Anılarımı yazmamın iki ereği var. Birincisi, anlattığım yaşamın çevresinde o zamanki Türk toplumunun bir kesintisini sunmak istedim. Bu anılar bir bakıma yetiştiğim çağdaki Türk toplumunun toplumsal topoğrafyasından bir parçadır. Anılarımı anlatmamda ikinci amacım da şu : Böyle gelmiş böyle gidecek değil, böyle gelmiş ama böyle gitmeyecek, gidemez". (S. 244)

Kitabın ikinci cildinde ise şöyle yazıyor yazar:

"... Ama anılarımı yazmaktan başlıca amacım, yaşadığım çağda, toplumsal çevremi içtenlikle anlatarak insanlara yararlı olmaktır ki, bu ister istemez gelecek kuşaklara ders vermek anlamını taşıyor. Böyle olunca, yapılmış kötülüklerin bir daha yapılmaması için onları özyaşam öykümde anlatmak zorundayım. Niçin yazıyorum bunları? En başta yararlı olmak için... Yazmak mı, yazmamak mı? Benim yanıtlım, yazmaktır." (S. 286 - 287)

Aziz Nesin, eserinde anılarını, özyaşam öyküsünü yazmasının nedenlerini açıklarken, aynı zamanda otobiyografi ve anı türlerinin bilimsel açıklamasını ve bu iki türü birbirlerinden kesin olarak ayırmanın ne kadar zor olduğunu da ortaya koymuş oluyor.

Kurgusunu, yazarın yaşamının evrelerinin oluşturduğu her iki kitapta da en önemli özellik, yazarın bu evreleri anlatılırken kullandığı birbirinden farklı iki bakış açısı: Şöyle ki: Yazarın öncelikle geçmişteki olayları yaşarken ki çocuk haliyle yansıttığı "Çocuk Bakış Açısı":

"Annem, Haseki Nisâ Hastahânesinde Havva Teyzemi ameliyat ettirip evimize getiriyor. Artık topallamıyor Havva Teyzem, ama durmadan ağlıyor. Köyünü özlemiş, durmadan "ah" sarı kızım, ah kınalı kızım "deyip gözyaşı döküyor"

derken, geçmişte yaşadığı bu olayları yetişkin gözüyle değerlendirdiği "Yetişkin Bakış Açısı":

"Havva Teyzem yıllar sonra beni çok düşündürdü. İnsanın yurdunu sevmesi, yurdunun güzel, iyi olmasından değil. Yurt dediğin kıvgın çöl olsa da sevilir. Yurt, yurt olduğu için, orada herşey kendimizden olduğu için sevilir." (S. 229 - 300)

Böylece anlatılan olaylar, bir yandan çocukluğa has naif bir öznelikle ve duygusallıkla verilirken, öte yandan da geçen yıllar sonunda yetişkin insan gözüyle de nesnel bir bakış açısıyla irdeleniyor. Her iki kitapta da kullanılan, olaylara yetişkin olarak bakış açısı, yazarın olaylarla ilgili yorumunun yanısıra, eleştirisini de içeriyor. Otobiyografi yazarının, geçmişteki olayları anlatırken kendi kimliğini mutlaka yansıttığı gerçeği de böylece gözler önüne seriliyor. Yazarın eleştirici anlatım tutumu eserde sürekli karşımıza çıkıyor:

"Okulda da, işte de bütün yaşamda, en parlak zekalı, en atak, en cin gibi olanlar atılıyor, ayıklanıyor, geleceğin asıl umutlarına hiç hoşgörü gösterilmiyor. Bunun sonunda da seçilen en sünepeler, en uyusuklar, en çekingenler, korkaklar kalıyor geriye; böyleleri her alanda iş başlarına geçiyor; eğitim adına, çocuklara, gençlere bugün çok yazık ediliyor." (1. cilt, S. 368)

Otobiyografilerde yazılan olayların gerçekliğinin tartışma götürmez olmalarına karşın, otobiyografi yazarının tarafsız olamayacağına, Aziz Nesin'in şu satırlarını örnek olarak gösterebiliriz:

"Ne denli içten olursak olalım, ne denli gerçekleri olduğu gibi yazmaya çalışırsak çalışalım, anılarımızı anlatırken ne oranda doğruları anlatmış oluruz? Belleğimiz, benliğimizi yüceltmek için, haberimiz bile olmadan anılarımızı değiştiriyor.

Biz içtenlikle doğruyu anlatıyor sanırken, belleğimizin uydurduğunu anlatmış oluyoruz. Yine de elimden geldiğince belleğimi denetlemeye çalışarak anılarımı doğru yazmaya çalışacağım". (8. Cilt, s. 46)

Yalnız geçmişini değil, geçmişteki yaşantısıyla yazarlık mesleği arasındaki ilişkiyi de inceleyen Aziz Nesin, otobiyografisinde bu ilişki ile ilgili açıklamalara çok sık yer vermektedir. Hiciv - Mizah yazarı oluşunun temelinde yatan nedenleri şöyle açıklıyor:

"Sen kartsın, yaşını göstermiyorsun. Bu "kart" sözü Darüşşafakada benim lakabım oldu.... "Kart" aşağı, "kart" yukarı. Çok canım sıkılıyor, çok kızıyordum. Kızdığımı anlayınca bu kez iyice alaya başladılar. Gerçekten bir ekşiğimle alay etseler, örneğin kısa boylu olduğum için "bodur" ya da "cüce" deseler, kızmayacağım. Ama "kart" denilmesi beni çok kızdırıyor, çok içlendiriyordu... Şimdi düşünüyorum da, arkadaşlarımdan bu alaylarının bana yararı olduğunu anlıyorum. Kesinlikle söyleyemem ama, mizahçı olmamın belki de baş nedeni bu alaylardır. Çünkü zalim arkadaşlarımdan, alaydan kurtulmanın yollarını aramaya beni zorladılar. Anladım ki, savunmak işe yaramıyor, saldırmak gerekli... Kendinle alay edilmesini istemiyorsan, sen daha önce davranıp başkalarıyla alay edeceksin.. Savunmanın bir yolu daha var: başkalarına fırsat vermeden insanın kendisiyle alay etmesi. Bütün mizahçılara bakınız hiç ayrıcasız hepsi kendileriyle alay etmişlerdir. Bu yüzden kendime lakabı yine kendim takmıştım orta okulda". (1. cilt, S 372 - 373)

Yazarın sembollerle ve akıcı bir üslupla kaleme aldığı eser, salt yaşam öyküsünü vermekten uzaklaşıyor. Aziz Nesin, otobiyografisinde çoğu kez kendi varlığının sırlarını, gizli kalmış yönlerini de büyük bir açık yüreklilikle ortaya koyuyor:

"Çok içlendiğim zamanlar oluyordu. Bu içliliğin, bu aşırı duygusallığın belli bir nedeni yoktu. Hatta nedenini bilmediğim bu aşırı duygusallık

ve içliliğimi, arkadaşlarıma bir üstünlüğüm olduğunu bile sanıyordum... Derslerim dışında da çok kitap okurdum. Ama seçerek okumuyordum. Seçme olanağım da yoktu. Elime geçen her kitabı okuyordum. Bu kitaplardan biri nefis terbiyesinden, iradeyi pekiştirme alıştırmalarından söz ediyordu. İrademi güçlendirmeye çok küçük yaşlardan beri çaba gösterirdim...." (2. cilt, S. 363)

Otobiyografilerde çok sık rastlanan, yazarın kendi kendisiyle hesaplaşması, bir çeşit günah çıkartmasına da tanık oluyoruz. Örneğin, babasının eşek sırtında mal sattığını söylemekten utandığı için, babasının kimliği sorulduğunda söylediği yalan, yazarı yaşam boyu rahatsız etmiştir:

"Taa çocukluğunuzda çok utanılası bir davranışta bulunduysanız, zaman zaman, hatta yerli yer-siz bu anınızı anımsayıp her kez yeniden o utanca gömüldüğünüz oluyor mu? Benim oluyor, hem de sık ... Utançdan da öte, acı bir pişmanlıkla ansırım bu olayı; bir daha geriye dönülüp yaşamımdan silinemez, kazınamaz az bir pişmanlık... Babama, hem de böyle bir babaya: Babam sağ olsaydı, öleceğimi bilsem, yine de yazmazdım bu anımı..." (2. cilt, S. 419 - 420)

Ben - Anlatım şeklinin ve montaj tekniğinin ustalıkla kullanıldığı her iki kitap da, otobiyografinin en önemli özelliği olan, çağ ve toplum manzarasını içermesi açısından da okuru oldukça tatmin ediyor:

"Yanılmıyorsam Yarın gazetesi o günlerde çıkmaktaydı. Yarın'ı Arif Oruç çıkarıyordu. O günlerde gazetelerin fiyatı sanıyorum, beş kuruştur. Ama Arif Oruç'un Yarın'ı kapışılıyor, kalmıyor, karaborsada elli kuruşa satılıyordu... Bir gün İstanbul sokaklarının duvarları şöyle bir afişle donanmıştı: Dalgalı saçlı, gözlüklü bir adamın resmi. Bu resmin üstünde "Müseccel Vatan Haini" altında da "Arif Oruç" yazılıydı. Bu afişler o zamanki Milliyet Gazetesinin sahibi olan Ali Naci'nin bastırıp duvarlara astırttığı söylenmişti.

Ali Naci, İsmet Paşa hükümetinin yanlıydı. Arif Oruç da hükümete karşıydı. Yarın başlangıçta Serbest Fırka'nın organıydı..." (2. cilt, S. 264 - 265)

O dönem Türkiye'sini, politik ve sosyal yaşamını, insanların boş inançlarını, değer yargılarını çocuk bakış açısıyla verirken:

"Üç yaşındaki kız kardeşim hastalandı, ayakları tutmuyordu. Doktor nerede, ilaç nerede? Yalnız adımı işittiğimiz doktor bize ulaşması, sesini duymamız olanağı olmayan bir lüks yaratık gibi gelirdi. Ölen çocuklar için "Allah verdi, Allah aldı" denilirdi... Para ödenmeden yapılabilecek bütün kocakarı ilaçları denendi. Sonra anneme salık verdiler:

- Akşam ezanı okunacağı sırada, çocuğu mezarlığa götürüp bir mezar taşının dibine bırakacaksın... Hiç arkana dönüp bakmadan, bir damla gözyaşı dökmeden, dönüp evine geleceksin. Sizin arkanızdan gelen bir başkası çocuğu oradan alıp eve getirecek."

aynı zamanda mesafeli anlatım tutumuyla eleştirmektedir de:

"Neden hasta çocuğun, son iyi olma umarı olarak mezarlığa bırakıldığını, sonraları çok düşündüm. Çocuğu doyuracak gücü bile olmayan doktorsuz, ilaçsız yoksullar, Tanrılarına yakarıyorlar: Tanrım! İşte yavrumu sana bıraktım, yavrumun hastalığını toprağa göm, onu bana diri sağlıklı geri ver..." (1. cilt, S. 290)

Yazar, otobiyografisinde kullandığı Türk toplumunun o yıllarını canlandıran pek çok deyim, kalıp ifade, şarkı, türkü dizeleri, çocuk tekerlemeleri, dualar, resmi yazışmalarla ilgili belgeler, borç senetleri vb. gibi şeyler o yılların atmosferini yansıtan dil malzemesi niteliğiyle anlamlı bir mozayik oluşturuyor. ⁴

"Yıllar sonra polisler evimi aradığında bu eski tarihi senetleri bile alıp götürdüler. Nasılsa elimde kalmış olan senetlerden birinde şunlar yazılı:

Yalnız lira yüzden dörtbir kuruştı.

İşte bin üçyüz otuz senesi şahr-i eylül maaşından itibaren mah ve mah ikişer adet lira - yı Osmani ita olunamıyor) Aziz Efendiye (okunamıyor) olarak lira yüz kuruş hesabi ile berçevhibala dörtbin kuruşu ahz - ı kabz eylediğim işbu senedim imzaen numailayhe ita kılındı.

İki kuruşluk "damga - yı Devlet-i Aliyye - i Osmaniye" yazılı pul üzerinde "Ahmet" adı okunan bir mühür basılı. Demek babam bu parayı ben daha doğmadan bir yıl önce borç vermiş Ahmet adında birine." (1. cilt, S. 174)

Yazarın iki ciltlik otobiyografisine verdiği ad "Böyle Gelmiş Böyle Gitmez" otobiyografisini yazmasının ana nedenini oluşturuyor bir bakıma. Sık sık tekrarlanan "Böyle Gelmiş Böyle Gitmez, gitmeyecek, böyle gidemez, böyle götürmeyeceğiz" sözleri, yazarın okura gönderdiği en önemli mesaj.

Aziz Nesin'i tanımak, döneminin Türkiye'sinin tarihi, politik olaylarını, Türk toplumunun yaşadığı değişimleri bilmek ve yazar hakkında araştırma yapmak isteyen edebiyat bilimcileri için önemli ve yararlı bir kaynak olduğundan kuşku duymadığım "Böyle Gelmiş Böyle Gitmez", bir yandan edebiyat dünyamızın otobiyografi türünde önemli bir boşluğunu doldururken öte yandan da yazarlarımızı bu türde yazmaya teşvik edeceğine inandığım güzel bir örnek.

Dileğim, yazarımızın yaşam öyküsüne devam etmesi. Çünkü, dünya çapında ünlü bu mizah yazarımızın otobiyografisinden öğreneceğimiz çok şey var.

KAYNAKÇA:

1. Gürsel Aytaç: Edebiyat Yazıları II, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1991, S. 9
2. Reallexikon der deutschen Literaturgeschichte, Hrsg. von Werner Kohlschmidt, Berlin - Newyork 1972 Bd. 3 P - SK, S. 804
3. Bernd Neumann: Identität und Rollenzwang - Zur Theorie der Autobiographie. Frankfurt A.M. 1970, S. 47
4. Gürsel Aytaç: Edebiyat Yazıları II, Gündoğan Yayınları, Ankara 1991, S. 187

